

19. Сурмач О. Структурна реорганізація УГКЦ в роки німецької окупації // Історія релігій в Україні. Праці XI-ї міжнародної наукової конференції. Книга I. — Львів: Логос, 2002. — С. 364–369.
20. Тожецький Р. Митрополит Андрей Шептицький / Ковчег. Збірник статей з церковної історії. Число I. — Львів, 1993. — С. 109–121.
21. Федорів Ю. Історія Церкви в Україні. — Люблін, 1991. — 362 с.
22. Ходькова Л. Релігієзнавство. Навч. посібник. — Львів: Афіша, 2000, 308 с.
23. Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО України). Ф. 1, оп. 23, спр. 5377, арк. 51.
24. ЦДАГО України. Ф. 451, оп. 1, спр. 76, арк. 7.
25. Центральний державний історичний архів України у Львові (ЦДІАУ у Львові). Ф. 451, оп. 1, спр. 577, арк. 8.
26. ЦДІАУ у Львові. Ф. 451, оп. 1, спр. 24, арк. 15.
27. Шептицький А. Листи-Послання 1939–1944. — Львів: Фонд духовного відродження ім. митрополита А. Шептицького, 1991. — 454 с.

Оксана СЛАВОПАС

НАРОДНІ ЖІНОЧІ ШКОЛИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ПОВІТУ ТА ТРУДОВА ПІДГОТОВКА В НИХ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті висвітлені питання про народні школи для дівчат у Тернопільському повіті на початку ХХ століття. Розглянуто питання про терміни і зміст навчання, трудову підготовку в народних школах.

Сьогодні жінка стоїть в одному ряді з чоловіками, беручи активну участь у суспільному, громадському, політичному житті. Але ще сто років тому вона не мала ніяких прав у родинному, громадському чи державному житті. Так було не лише в Тернополі, чи загально в Галичині, але у цілій західній Європі. Це звичайно ж не могло не відобразитись і на жіночій освіті.

Мета статті полягає в аналізі народних шкіл для жінок, а також в з'ясування особливостей трудової підготовки дівчат в початкових школах Тернопільщини в першій половині ХХ століття.

До початкових (народних) шкіл Тернопільського повіту, та й усієї Галичини, приймалися дівчата усіх станів, адже навчання було обов'язковим для всіх дітей від 6 до 14 років не залежно від їх статі і соціального статусу батьків.

Народні школи були двох типів: міські (вищі) до яких належали п'ятикласні, шестикласні і виділові (більше як шестикласні) школи, сільські (нижчі) — однокласні, двокласні, трикласні і чотирикласні школи.

Так, в Тернопільському повіті було 38 однокласних, 30 двокласних, 9 трикласних, 13 чотирикласних, 1 п'ятикласна та 9 семикласних шкіл. Серед них в місті Тернополі були 1 чотирикласна і 4 виділових (семикласних) жіночих шкіл [4].

Щодо структури навчального року в школах, то до 30-х років навчальний рік тривав з 1 вересня по 11 липня і складався з II півріччя — осіннього та весняного. I півріччя тривало з 1 вересня до 31 січня і поділялось на квартали: I — від 1 вересня до 15 листопада і II — від 16 листопада до 31 січня. II півріччя — з 1 лютого до 11 липня і ділилось на квартали: III — від 1 лютого до 15 квітня і IV — від 16 квітня до 11 липня. Зимових канікул не було, давалось лише 3 дні відпочинку, а літні — від 12 липня до 1 вересня [3].

Згодом, згідно міністерського розпорядження від 11 березня 1932 р. навчальний рік тривав уже від 20 серпня до 19 серпня, також складався з II півріччя. I півріччя тривало з 20 серпня до 22 грудня і поділялось на квартали: I — від 20 серпня до 21 жовтня і II — від 22 жовтня до 22 грудня. II півріччя — з 16 січня до 15 червня і ділилось на квартали: III — від 16 січня до 31 березня і IV — від 1 квітня до 15 червня. Були зимові канікули, які тривали від 23 грудня до 15 січня і літні — від 16 червня до 19 серпня [2].

Зміст освіти народних шкіл залежав від їх типу. Так, в сільських школах в основному 1-, 2-класових (Анастасівська, Кутківецька, Константинівська, Курівецька, Лозовецька, Загребельна, Настасівська, Смиківська та інші), вчили дівчат релігії, читати, писати, рахувати, співати, малювати, розмовляти рідною та польською мовами, давали найпотрібніші відомості

про навколишній світ, рідний край, людину. Міські школи (семикласні ім. Гофмана, ім. Ядвиги, ім. Адама Міцкевича, ім. Ожешкової та чотирикласна українська) давали ширшу освіту, дівчата вивчали з III класу німецьку мову, більш глибоко вивчалась історія, географія та природознавство [6].

Оскільки характерною рисою жіночої початкової освіти того часу була її орієнтація не стільки на розумовий розвиток особистості, як на формування конкретних умінь і навичок, які б знадобились у повсякденному житті при веденні домашнього господарства. Тому одною з дисциплін, що фігурувала серед обов'язкових предметів у всіх навчальних планах незалежно від типу школи, була ручні жіночі роботи, вивченню яких приділялась особлива увага.

Предмет починав вивчатись з другого класу. На ручні роботи відводилось по 2 години на тиждень, а з 5 класу — 4 години.

Метою вивчення даного курсу було:

- 1) засвоєння знань та формування вмінь дівчат щодо виконання «найзвичніших» і найпотрібніших в повсякденному житті жіночих робіт;
- 2) виховання любові до ручної праці, порядку, заощаджень.

Навчальний матеріал розподілявся наступним чином:

В II класі (2 рік навчання) вивчали вишивання та в'язання гачком, а саме:

- вишивання кружливних стібків на канві гарусом, або на білому полотні сірими чи кольоровими нитками, вишивання абетки та цифр від 1 до 10;
- початкові роботи гачком: вив'язування ланцюжка, стовпчиків з накидом і без накиду, вив'язування взірців підв'язок.

В III класі (3 рік навчання) продовжувалось вивчення в'язання гачком та розпочинались початкові роботи спицями:

- в'язання гачком ажурних і не ажурних узорів, вив'язування вставки, коронки, кафтана або чепчика;
- початкові роботи спицями: набирання лицевих і виворотних петель, в'язання підв'язок, рукавиць.

В IV класі (4 рік навчання) продовжувалось в'язання спицями, розпочинали вивчати основи шиття:

- в'язання спицями: додавання і віднімання петель, виготовлення панчіх з білої або кольорової бавовни;
- початок шиття: шиття з грубого полотна.

В V клас (5 рік навчання) вивчались основи ручних робіт:

- навчання шиття: вивчення стібків передголка, строчіння, обметування, підшивання, французький шов, морщення, звичайне штопання та латання, виготовлення фартушка, штопання і латання.

В V клас (6 рік навчання) учениці вдосконалювали свої вміння та поглиблювали знання з шиття:

- вдосконалення в шитті: вивчення на взірці мережива, вставок, петель для застібання та шнурування;
- подальше навчання штопання та латання;
- вивчення крою білизни, легка вишивка.

Протягом вивчення всього курсу дівчатам надавались загальні відомості про матеріали (види, виробництво та вартість), що використовувались при виконанні всіх видів робіт. Приділялась особлива увага вивченню національних узорів [6].

Отож, виготовляючи красиві речі учениці діставали не лише моральне задоволення, а й естетичну насолоду. При цьому в них виховувався художній смак, створювалось правильне уявлення про гармонію форм. Тобто в процесі вивчення ручних жіночих робіт створювались умови не лише для трудового, а й морального та естетичного розвитку учениць.

Для проведення занять в школах відводилась окрема кімната.

Викладати жіночі ручні роботи в міських школах могла лише наставниця даного предмету. Щодо сільських 1-, 2-, 3-класних шкіл, то якщо класна наставниця даного предмету викладала багато інших предметів, а ручні жіночі роботи були над нормою, то дозволялось викладати предмет дружинам або донькам вчителів школи, за умови, що вони проживають

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

разом та вчитель поручається, що з завданням вони справляться. Викладати в двох або більше школах та не по місцю проживання заборонялось. Так, в 1901 році ручні жіночі роботи вивчалися в 3069 школах Галичини (133 більше ніж в 1899/1900). В 901 школі навчали цього предмету окремі наставниці, а в 2 168 школах класні наставниці [5].

Облік поточної успішності учениць наставниці здійснювали за допомогою приватних записів. У кінці кожного кварталу виставлялась оцінка (на основі поточних), а в кінці кожного півріччя виставлялась оцінка з врахуванням результатів письмової контрольної роботи, яка вважалась екзаменаційною. Наприкінці навчального року для невстигаючих дітей у присутності директора проводився перевідний екзамен (в усній формі), який тривав лише один урок [1].

Цікавим для пізнання та аналізу є шкала оцінювання [3]:

Шкала оцінки:				
	поведення:	пильности:	поступу:	зверхнього порядку:
1.	похвальне	тривала	дуже добрий	дуже старанний
2.	вдоволяючи	вдоволяюча	добрий	старанний
3.	відповідне	достаточна	достаточний	менше старанний
4.	менше відповідне	нерівна	мірний	нестаранний
5.	невідповідне	мала	недостаточний	недбалий

Як бачимо оцінювання успішності (поступу) учениць здійснювалось за словесною шкалою: 1) дуже добрий; 2) добрий; 3) достаточний; 4) мірний; 5) недостаточний.

В кінці навчально року ученицям видавались свідоцтва в яких крім оцінок з усіх предметів та поведінки, вказувався загальний висновок учительської конференції про придатність (зрілість) учнів до навчання в наступному класі.

ZAWIADOMIENIE SZKOLNE

*Imie i nazwisko ucznia (uczenicy): Koberweinowna Walerya
urodzona dnia 12 sierpnia 1895w Ilaczwowie w Galicyi religii katolickiej obrzadku rzymskiego*

Rok szkolny 1905/06	I. polrocze:		II. polrocze:	
	od 1 wrzesnia 1905 do 15 listopada 1905	od 16 listopada 1905 do 31 stycznia 1906	od 1 lutego 1906 do 15 kwietnia 1906	od 16 kwietnia 1906 do konca roku skolnego
Obyczaje	chwalne	chwalne	chwalne	chwalne
Pilnosc	wytrwala	wytrwala	wytrwala	wytrwala
Postep w poszczegolnych przedmiotach naukowych:	w nauce religii:	dobry	dostateczny	dobry
	w czytaniu:	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry
	w pisaniu:	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry
	w jezyku polskim:	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry
	w jezyku ruskim:	dobry	dobry	dobry
	w jezyku niemieckim:	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry
	w rachunkach geometrycznych	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry
	w geografii i historii (V-VI kl.)	-	-	-
	w historii naturaenej i fizyki (V-VI kl.)	-	-	-
	w rysunkach:	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry
w spiewie:	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry	
w robotach recznych:	bardzo dobry	bardzo dobry	bardzo dobry	
w gimnastyce:	-	-	-	
Postep ogolny	dob	ry	bardzo	dobry
Data wydanie zawiadomienie	15 listopada 1905	30 stycznia 1906	19 kwietnia 1906	11 ijula 1906

Були й такі випадки, коли діти отримували освіту не в школі, а вдома чи в закладах, що не мали права видавати «публічні» свідоцтва про освіту або ж маючи освіту нижчої школи претендували на свідоцтва вищої. В такому разі в кінці кожного півріччя або ж в кінці року дівчата складали так званий «особовий» іспит з усіх обов'язкових навчальних предметів [5].

Отже, незважаючи на те, що в Тернопільському повіті на початку ХХ століття спостерігалось певне зростання початкових шкіл, в основному жіноча освіта була тупиковою, оскільки нижчі школи не давали доступу до середньої освіти, яка на той час була здебільшого приватною та доступною для заможних людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний архів Тернопільської області ф. 40, оп. 1, спр. 699, арк. 3.
2. Державний архів Тернопільської області ф. 40, оп. 1, спр. 757, арк. 2.
3. Державний архів Тернопільської області ф. 40, оп. 1, спр. 1176, арк. 1.
4. Державний архів Тернопільської області ф. 52, оп. 1, спр. 24, арк. 21.
5. Книга «Урядовий вісник крайової шкільної ради в Галичині». — Львів, 1902. — 632 с.
6. Plany naukowe dla szkół ludowych pospolitych wraz z instrukcyą. — Lwow: Nakładem c. k. rady szkolnej krajowej. — 1893. — 32 s.

Алла ВОЗНЯК

ГУРТОК ЯК ФОРМА ВИХОВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ (1946–1991 РР.)

У статті висвітлено та узагальнено зміст і форми роботи гуртків загальноосвітньої школи упродовж 1946–1991 рр., проаналізовано їх роль у формуванні творчої особистості підлітка. Розкрито поетапно вивчення роботи шкільних гуртків, можливості їх впровадження у виховну позакласну роботу з підлітками.

Сучасна науково-педагогічна еліта веде пошук шляхів, форм методів роботи з творчими особистостями. Позаяк ці питання сьогодні актуалізуються, то звернемось до вітчизняної і наукової практики другої половини ХХ ст., де проблема формування творчості підлітків посідала вагомe місце.

Шляхами, що вели до розв'язання вищезгаданої проблеми у досліджуваній період, було завдання виховати в учнів як розумові, так і фізичні, естетичні, соціальні здібності на ґрунті творчої праці.

Дослідженню означеної проблеми, зокрема таких її аспектів, як індивідуально-диференційований та особистісно орієнтований підходи у вихованні, присвячені праці І. Беха, Ю. Красовицького, В. Рибалки, І. Якиманської та ін. Різноманітні шляхи формування творчої особистості розглядають В. Алфімов, В. Андрєєв, Д. Богоявленська, С. Бондаренко, Н. Кічук, Н. Кузьміної, П. Моляко, С. Сисоєва, Т. Сущенко, Н. Тализіна та ін. Усе ж цілісного аналізу гурткової роботи у позакласній діяльності загальноосвітньої школи наразі немає.

Мета статті — узагальнити та проаналізувати роботу гуртків загальноосвітньої школи щодо формування творчої особистості учнів середнього шкільного віку (1946–1991р.).

Аналітичний огляд літератури з означеної проблеми засвідчує, що у другій половині ХХ ст. поширеними були групові форми позакласної виховної з підлітками, основна серед яких — гуртки. Згідно зі статутом загальноосвітньої школи, у досліджуваній період в школах працювали предметні гуртки (історичний, фізичний, математичний географічний, літературний тощо), гуртки художнього виховання (хоровий, танцювальний, творчий та ін), наукові, спортивні, ігрові гуртки та ін.

Гурток був провідною формою позакласної виховної роботи з підлітками. Це зумовлено насамперед тим, що у кожній школі діяло декілька різних за профілем гуртків, які сприяли залученню великої кількості учнів до творчої діяльності, вибору свого фаху. За статистикою, наприклад, у 1949/50 н. р. у школах УРСР працювало 127700 різноманітних учнівських гуртків, в яких навчалося 3222 тис. учнів. Їх діяльність, підпорядкована виховним цілям школи, допомагала учням краще засвоїти, поглибити знання, здобуті на уроці [4, 6]. Тематика гуртків дуже часто пов'язувалася з ідеологією суспільства.

На початку 1950-х рр. працювали гуртки історії, мовознавства, літератури, фізики та математики і, звісно, художньої творчості (система позакласної роботи, нормативні акти). У змісті роботи гуртків переважали реферування досліджень, експерименти та ін.